

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНИТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
Кафедра музичного фольклору

ДИНАМІКА ФОЛЬКЛОРНОГО ВИКОНАВСТВА

Матеріали науково-практичної конференції
до 30-річчя кафедри музичного фольклору

Роман Дзвінка

ВИХОВАННЯ ДОСЛІДНИКІВ І ВИКОНАВЦІВ ТРАДИЦІЙНОЇ НАРОДНОЇ МУЗИКИ ТА СТАНДАРТИ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Підготовка фахівців у галузі традиційної народної музики віднедавна стала часткою системи вищої професійно-педагогічної та мистецької освіти в Україні. Видатний етномузиколог, основоположник музично-фольклористичної педагогіки К. В. Квітка проводив значну роботу щодо організації педагогічного процесу з метою професійної підготовки фахівців у галузі традиційної народної музики. У статті „Потреби в справі дослідження народної музики на Україні” [1] він викладає цілу програму наукового дослідження, популяризації фольклору та освітніх завдань. Відомий науковець був глибоко переконаний у необхідності музично-етнографічної освіти у школах, музичних школах, середніх та вищих навчальних закладах.

Педагогічні погляди К. Квітки сьогодні є надзвичайно актуальними в контексті орієнтації на виховання творчої і критично мислячих дослідників, виконавців та пропагандистів української традиційної народної музики. У вищих навчальних мистецьких закладах фахівець з музичного фольклору готується до практичної роботи в різних галузях мистецтва, культури та освіти, і в різних фахових інстансах: етномузиколога та музиканта-фольклориста (транскриптора-дослідника автентичної вокальної, інструментальної музики, фольклориста-польовика, організатора фольклористичної справи, керівника фольклорного ансамблю, виконавця традиційної народної музики); викладача народознавчих та музично-фольклористичних дисциплін у навчальних закладах усіх рівнів (школи, ліцей, гімназії, вищі навчальні заклади 1-4 рівнів акредитації). Системний підхід спрямований на підготовку майбутнього фахівця до участі в наукових дослідженнях з теорії й практики фольклористики та музичного фольклору в межах від організації і проведення науково-пошукової роботи до менеджменту.

Аналізуючи сучасні науково-педагогічні підходи та досвід роботи педагогів-практиків щодо вивчення народної музики в

навчальних закладах, ми вирішуємо важливі завдання стандартизації структури і змісту освіти дослідників і виконавців традиційної народної музики на кафедрі музичного фольклору Інституту мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету. Кафедра музичного фольклору – одна з небагатьох у ВНЗ нашої держави, що готує фахівців для сфери української традиційної народної музичної культури за спеціалізацією „Музичний фольклор”, кваліфікацією „Викладач, артист, керівник фольклорного ансамблю”.

На відміну від консерваторської системи підготовки фольклористів-музикознавців, метою діяльності кафедри музичного фольклору є виховання музиканта-фольклориста і виконавця вокальних та інструментальних жанрів традиційної народної музики, який повинен володіти нормативними й науково-методичними знаннями з історії української і європейської фольклористики, основами теорії музичного фольклору, методикою збору музично-етнографічного матеріалу, технікою його транскрибування і систематизації.

У зв'язку з розробкою нової концепції підготовки фахівців, спрямованої на формування моделі спеціаліста фольклорної орієнтації, на кафедрі існує поділ на секції народного співу та інструментальної народної музики. Такий підхід дозволяє студентам обирати професійний напрямок відповідно до їх бажань, здібностей та обдарувань.

Навчальний процес на кафедрі спрямований на підготовку дослідника і виконавця, який повинен знати регіональні стилеві особливості народної музики, володіти навичками збиральської, систематизаційної, джерелознавчої, дослідницької та творчо-організаційної роботи, постійно підвищувати виконавський і теоретичний рівень, вміти проаналізувати студентські депрдації чи розвитку автентичного музичного виконавства, виконувати високу пропагандистську, просвітницьку і охорончу місію музиканта-фольклориста.

Високопрофесійна підготовка майбутніх фахівців-фольклористів та популяризаторів народної музичної спадщини забезпечується потімбленим вивченням цілої низки музично-теоретичних та виконавських фольклористичних дисциплін. „У процесі підготовки бакалаврів та спеціалістів визначено блоки навчальних дисциплін, передбачено послідовне проходження різних рівнів професійної практики, виконання курсових та дипломних робіт, що забезпечує послідовність і взаємозв'язок в отриманні фахових знань, оволодінні практичними вміннями і

навичками. Визначальним при цьому є пошук нових підходів до змісту, обсягу, складності, науковості дидактичного матеріалу, що вивчається в аудиторних умовах та його практичного використання студентами в самостійній музично-фольклористичній діяльності" [2, с.21].

Специфіка підготовки студентів спеціалізації „Музичний фольклор” передбачає вивчення проблемних питань мистецтва, взаємства, культурології, організації мистецької творчості, історії, теорії мистецтва, педагогіки, психології мистецької діяльності. Значна частина навчальних дисциплін мають інтерв'юваний характер. Вони спрямовані на засвоєння теоретичних знань, набуття практичних навичок реставрації творів традиційного музичного мистецтва, отримання досвіду науково-пошукової діяльності у фольклорному середовищі з використанням сучасних технічних засобів, архівування фольклорних матеріалів та їх опрацювання в електронному форматі за допомогою комп'ютерної техніки.

Теоретична фольклорна підготовка студентів базується на ґрунтовному вивченні таких навчальних курсів, як вступ до спеціальності, український музичний фольклор, фольклор народів світу, методика екскурсійно-польової роботи, музично-етнографічна транскрипція, аналіз народномузичних творів, джерелознавство, етноорганологія та ін. Навчальні курси, які належать до розряду професійно-орієнтованих дисциплін, забезпечують отримання студентами ґрунтовних й систематизованих знань з музичної фольклористики, а також набуття навичок користування науковою етномузикологічною літературою і проведення на її основі навчально-фольклористичної роботи.

Науково-дослідний аспект навчального процесу реалізується в залученні студентів до збиранької екскурсійно-польової та кабінетної роботи через запис фольклорних матеріалів, їх кафедральну презентацію, подальше музично-етнографічне транскрибування й аналітичне опрацювання у формі наукових рефератів, курсових та дипломних робіт. Фольклорно-експедиційна робота є базовою ланкою з етнографічної підготовки майбутніх фахівців, спрямованою на набуття досвіду самостійної фольклористичної діяльності, яка формує навички збирання та знавця фольклорної традиції рідного краю. Основним завданням є накопичення фольклорних матеріалів і їх подальше використання в навчальній і позанавчальній роботі.

Повноцінний процес виховання професійного виконавця народної музики і справжнього знавця української традиційної

музичної культури неможливий без глибинного пізнання регіонального традиційного виконавства в безпосередньому середовищі його носіїв. Методи вдосконалення виконавської майстерності базуються на успішкванні досвіду вокальної чи інструментальної традиції і репертуару від провідних народних музикантів та співаків. Важливим на шляху оволодіння традиційною манерою виконання є сильне музикування з носіями фольклору під час екскурсій, наслідування народних виконавців із звукозапису та творчі зустрічі з відомими фольклорними виконавцями, що періодично проводяться на кафедрі.

У процесі вивчення дисциплін виконавського циклу студенти переймають виконавську манеру певного середовища або окремого співака з властивими для неї ладо-інтонаційними та метроритмічними особливостями, оволодівують грою на традиційних народних музичних інструментах, пізнають специфіку одногочного та ґуртового виконавства. Для оволодіння спеціальними виконавськими навичками на матеріалі регіональної пісенної та інструментальної традиції важливим є засвоєння жанрових і стилістичних особливостей, принципів звукоутворення, методики виконавства, техніки мистецтва імпровізації та отримання досвіду концертно-виконавської практики. У такий спосіб майбутні фахівці набудуть професійного досвіду та оволодівують цілим комплексом музично-технічних прийомів і виконавських засобів з урахуванням фонетичних та діалектних особливостей того чи іншого регіону. У процесі навчально-професійної діяльності кожен студент формує виконавський репертуар із творів, власноруч записаних у рідній місцевості.

Основними завданнями циклу виконавських дисциплін є: формування особливого складу музичного мислення; засвоєння народномузичних творів певної пісенної чи інструментальної традиції; розвиток виконавських здібностей студента; накопичення виконавського репертуару та створення тематичних концертних програм.

Студенти кафедри постійно беруть участь у мистецьких фестивалів і конкурсах, оглядах народної творчості, звітних концертах, проводять народні свята, творчі вечори, презентації тощо. Це дозволяє активізувати їх професійну діяльність і створює умови для поліпшеного засвоєння традиційної манери виконавства, самореалізації майбутніх фахівців як носіїв і популяризаторів української народної пісні та інструментальної музики свого регіону.

При переході на підготовку фахівців за кредитно-модульною системою передбачається проведення цілої низки організаційно-методичних заходів, спрямованих на реорганізацію системи освіти вищої школи. Постає питання проведення розробка методичного забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП): здійснюється структурізація змістового програмного матеріалу відповідно до виділених кредитів за навчальним планом; коректується зміст програм навчальних дисциплін щодо змістових та навчальних модулів; розробляється критеріальний апарат оцінювання знань і навчальних досягнень студентів та формуються матеріали для здійснення контролю за рівнем засвоєння навчального матеріалу.

Значного вдосконалення потребують організаційні форми педагогічного процесу. Це насамперед виявлення часу для самостійної роботи студентів. Перспективним у науковому і практичному значенні необхідно вважати розробку змісту і форм індивідуально-групового навчання з фахових дисциплін. Впровадження їх у практику, крім економічного ефекту, могло б стати дивним засобом активізації творчих проявів студентів. Великої уваги у зв'язку з цим потребує урізноманітнення засобів перевірки успішності, введення поточних, іпрових, комп'ютерних форм контролю тощо.

Важливого значення на шляху оптимізації навчально-виховного процесу набуває підготовка сучасного методичного забезпечення в паперовому та електронному варіантах з усіх навчальних дисциплін. Програми навчальних курсів, наукові та навчально-методичні матеріали (підручники, посібники, фольклорні збірники, методичні розробки тощо) з проблем музичної фольклористики, виконавства та викладання музично-фольклористичних дисциплін стають доступними для використання не тільки в бібліотеках, а й у комп'ютерних аудиторіях.

Навчання за рейтинговою системою здійснюється під постійним контролем із боку викладачів, що ведуть облік отриманих балів, а також постійно інформують про це студентів. Удосконалення методики викладання навчальних курсів, пошук нових підходів викладу матеріалу спрямовується на формування творчої активності студентів, активізацію їх пізнавальної діяльності, набуття навичок самостійного мислення. Шляхами такого вдосконалення є розробка і використання елементів проблемного навчання, диалогічних форм навчання, заснованих на засадах співпраці. Поряд з традиційними методами все ширше в

навчальному процесі використовуються новітні підходи, пов'язані з використанням відео-, аудіоапаратури та комп'ютерної техніки.

Викладання ведеться за уніфікованими програмами з чітко визначеними видами роботи, що повною мірою відображають специфіку навчання на кафедрі і включають: фольклорні екскурсії, лекційні, практичні та індивідуальні заняття, контрольні та курсові роботи, наукові реферати, мистецькі програми та дипломні роботи (уля краєвих студентів) та загальноприйнятні форми контролю. Виходячи зі специфіки проходження форм аудиторних занять, студенти у процесі навчання мають змогу проявити себе в таких видах діяльності: відвідування презентації фольклорних матеріалів та участь у них, здійснення науково-дослідної роботи; підготовка наукової статті; участь у конференціях та творчих конкурсах; концертно-виконавська діяльність; виготовлення відео-, аудіо-, фотоматеріалів на фольклорну тематику.

Серйозну роль у удосконаленні підготовки фахівців відіграє докоригування змісту і форм державних іспитів з метою їх наближення до професійно-практичних потреб випускників. Згідно із навчальними вимогами [3], студенти складають державні іспити з таких дисциплін: керівництво фольклорним ансамблем та традиційне сольне виконавство; методика керівництва фольклорним ансамблем.

Державний іспит із фаху передбачає виявлення теоретичних і практичних знань, умінь і навичок студента-випускника. Це перевірка рівня професійної підготовки спеціаліста, який володіє методикою і практикою роботи з фольклорним ансамблем, виступає в ролі виконавця традиційної народної музики та здійснює етномузикознавчий аналіз зібраного фольклорного матеріалу. Комплексний іспит із фаху складається з кількох частин: інсценізація (реконструкція) народномузичного матеріалу; сольне виконання двох різнохарактерних музичних творів; практика роботи з ансамблем; захист дипломного реферату. На іспиті студенти презентують власноруч написаний протипом навчання та відтворений в автентичний манері народномузичний матеріал (переважно з рідної місцевості). Такий підхід дозволить майбутнім фахівцям вести професійну діяльність, базовану на фольклорних першоджерелах.

Організовано проходити процес систематичної збірничкої роботи студентів та шотитжневих презентації фольклорних

матеріалів, наукових та творчих здобутків колективу. Осередком навчальної, виховної, науково-дослідної та архівної роботи стала лабораторія-музей музичної етнографії, робота якої спрямовується на оптимізацію навчального процесу та активізацію самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання. Головними її завданнями є: фіксація та документування зразків традиційної народної музики, їх опрацювання й аналіз з метою вивчення і широкого використання в навчальному процесі та з науковими цілями.

Поліпшенню засвоєння професійних знань, умінь та навичок відбувається у Школі традиційного народного мистецтва ім. В. Мотура [4], яка функціонує при кафедрі під керівництвом проф. Б.І.Яремка та має за мету поєднання аудиторної форми навчання з позааудиторною. Навчання у зимово-літній „школі живих традицій” здійснюється в середовищі творців і носіїв народної творчості через перебігання і пізнання їхнього мистецтва усним та практичним шляхом. Студенти мають змогу не лише здійснювати запис від народних виконавців, спостерігати за ними й навчатися в них, а й шліфувати власну виконавську майстерність у автентичному середовищі. В останні роки, у зв'язку із потіршенням фінансування, така професійна практика здійснюється власним коштом студентів та викладачів у селах Переброди, Залява Рівненської області та с.Космач Івано-Франківської обл.

Своєрідною творчою лабораторією зі збору, вивчення і сценічного втілення зразків народномузичного мистецтва та формування досвіду виконавської майстерності майбутніх фахівців є фольклорні ансамблі кафедри. Навчально-виховна робота в колективах будується на місцевому фольклорному матеріалі, жанровий склад якого достатньо різноманітний. Керівники та студенти щорічно викидають у фольклористичні експедиції, збирають і розшифровують матеріал, який після ретельного відбору (інколи редагування) використовуються з метою сценічного втілення та популяризації кращих зразків у ансамблевому виконанні. Так, на самотніх народномузичних першодержах молоді навчається справжній автентичний манері гуртового виконавства.

Вирізняючись своєю специфікою, кафедра вирішує завдання, властиві всій національній системі професійної освіти. Очікувана стандартизація вищої мистецької освіти передусім передбачає відокремлення змісту навчальних дисциплін відповідно до сучасних досягнень науки і практики, а також

поліпшення технології, методики їх викладання з урахуванням змін, що відбуваються у житті. Колектив кафедри знаходить у творчому пошуку новітніх підходів та позитивно сприймає впровадження новаций у навчальний процес з метою підготовки фахівця для проведення фольклорно-практичної, виконавської, педагогічної, теоретичної, методичної, науково-дослідної, організаційно-управлінської роботи. Необхідність підготовки саме такого фахівця зумовлена не тільки потребами та пріоритетами завданнями національної освіти і виховання, а й особливостями розвитку суспільства на сучасному етапі.

Досвід роботи кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДПУ може бути корисним при розробці навчальних курсів з фольклору та організації навчально-виховного процесу в різних педагогічних системах (академіях музики, університетах культури і мистецтв, на музичних і музично-педагогічних факультетах) вищих навчальних закладів України.

Використані джерела:

1. Потреби в справі дослідження народної музики на Україні // Музика. – 1925. – № 2. – С. 67-73; № 3. – С. 115-121. – (Окрема відбитка. – С. 1-12).
2. Науково-практична конференція до 125-річчя з дня народження К.В.Квітки: Тези доповідей / Редакційна колегія Р.І.Дзвінка та ін. – Рівне, 2005. – 54 с.
3. Програми вимоги до державних іспитів для студентів спеціальності 7.020205 „Музичне мистецтво”, спеціалізації „Музичний фольклор” / Уклад. Ю.П.Рибак, Л.Д.Гапон, О.М.Юзюк, М.М.Бабич, Р.В.Цапун. – Рівне, 2003. – 45 с.
4. Яремко Б. Положення про зимово-літню школу традиційного народного мистецтва (ТНМ) ім. В.Мотура. – Рівне: РДПУ, 2003. – 18 с.

Людімила Гапон

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА У ФОЛЬКЛОРНОМУ АНСАМБЛІ

Левим засобом розвитку творчої особистості є народна музично-поетична творчість. Організаційно-методична основа навчального процесу мистецьких відділень ВНЗ і училищ